

SuperŽENY

PRÍBEHY VÝNIMOČNÝCH ŽIEN Z NAŠEJ HISTÓRIE

Andrea Kellö Žáčková

Ilustrácie Zuzana Bartová

*Super*ŽENY

Andrea Kellö Žáčoková

*Super*ŽENY

Príbehy výnimočných žien
z našej histórie

Ilustrácie
Zuzana Bartová

slovart

Text © Andrea Kellö Žáčoková 2019

Illustrations & design © Zuzana Bartová 2019

Copyright © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2019

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy nesmie byť reprodukováaná ani šírená v akejkoľvek forme alebo akýmikoľvek prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-4204-8

Obsah

Niekoľko slov o výnimočných ženách	8
Svätá Alžbeta patrónka charity a ošetrovateľstva	10
Darina Bancíková farárka	14
Helena Bartošová speváčka	18
Mária Bellová lekárka	22
Irena Blühová fotografka	26
Žofia Bošňáková šľachtičná	30
Terézia Brunšviková priekopníčka predškolskej výchovy	34
Barbora Celjská kráľovná	38
Panna Cinková hudobníčka	42
Alžbeta Cobarová šľachtičná	46
Želmíra Duchajová Švehlová maliarka	50
Gizi Fleischmannová židovská aktivistka	54
Ella Fuchsová Lehotská baletka	58
Božena Fuková politička	62
Hana Gregorová ženská aktivistka a spisovateľka	66
Elena Holéczyová textilná výtvarníčka	70
Mária Holoubková Urbasiówna fotografka	74
Julie Horová Kováčiková keramikárka a sochárka	78
Magda Husáková Lokvencová režisérka	82
Mária Henrieta Choteková pestovateľka ruží	86
Mária Jeršová Opočenská archivárka	90
Zora Jesenská prekladateľka	94
Anna Jurkovičová ochotníčka herečka	98
Augustína Khollová včelárka	102
Soňa Kovačevičová etnografka	106
Ľudmila Kraskovská archeologička a múzejníčka	110
Ľudmila Kuorková učiteľka	114

Elena Lacková spisovateľka	118
Ľudmila Lehotská Križková hudobná skladateľka	122
Mária Terézia kráľovná	126
Viera Mecková architektka	130
Hana Meličková herečka	134
Ľudmila Pajdušáková astronómka	138
Matilda Pálfyová gymnastka	142
Marína Paulíny aktivistka	146
Anna Pivková ženská aktivistka	150
Lucia Popp speváčka	154
Dorota Pospíšilová šľachtiteľka	158
Veronika Rácková misionárka	162
Chaviva Reiková odbojárka	166
Mária Séčiová šľachtičná	170
Božena Slančíková – Timrava spisovateľka	174
Ľudmila Šapošnikovová pilotka	178
Ester Šimerová Martinčeková maliarka	182
Elena Šoltéssová ženská aktivistka	186
Božena Štúrová Kuklová lekárka	190
Izabela Textorisová botanička	194
Terézia Vansová spisovateľka a ženská aktivistka	198
Antónia Vlková záchrankyňa	202
Olga Zibrinová horolezkyňa	206
Kedy žili?	210
Historické súvislosti	212
Register	214
Literatúra a pramene	216
O autorkách	222

Niekoľko slov o výnimočných ženách

V našich dejinách bolo mnoho žien, ktoré urobili niečo naozaj významné. No časom ich mená akoby zapadli prachom. Málokedy sú po nich pomenované ulice či námestia a v škole sa o nich učíme len zriedkavo. A niekedy o nich mlčia aj archívy, vieme len meno a zopár strohých informácií, z ktorých nemožno poskladať ich životný príbeh.

Kniha ponúka príbehy päťdesiatich výnimočných žien. Žili v rôznych obdobiach, pochádzali z rozličných spoločenských vrstiev a venovali sa rozmanitým činnostiam. A všetky urobili niečo významné, čo ovplyvnilo život iných ľudí alebo celej spoločnosti.

Príbehy sú radené abecedne podľa mena, keby však boli zoradené chronologicky podľa dátumu narodenia (s. 210 a 211), prvým by bol príbeh svätej Alžbety (1207 – 1231) a posledným príbeh misionárky Veroniky Ráčkovej (1958 – 2016). Delí ich sedem storočí, no obe svoj život zasvätili pomoci chudobným a chorým ľuďom.

S akými ženami sa môžete prostredníctvom knihy zoznámiť? A prečo práve s nimi? Boli priekopníčky, čo znamená, že dosiahli niečo ako prvé, preukázali výnimočnú dávku hrdinstva či sa im podarilo vykonať čosi významné. Preto sme ich nazvali superŽENY.

Vo svojich časoch boli skutočnými superhrdinkami. Lekárka, farárka, herečka, fotografka, maliarka, včelárka, hudobná skladateľka, pilotka, režisérka... Dnes sú to bežné profesie aj pre ženy, no kedysi to tak nebolo. Tie chodníčky najprv niekto musel vyšliapať. Je dobré poznať ich mená a spomenúť si na ich vytrvalosť napríklad aj vtedy, ak by nás niekto niekedy pri výbere povolania odhováral slovami „to nie je vhodné pre dievča“.

Všetky superŽENY sú spojené s našimi dejinami. Nie sú to len Slovenky, mnohé majú inú národnosť. A navyše žili v časoch, keď naše územie bolo súčasťou habsburskej monarchie či Československa, takže

ich pôvod je aj preto pestrý. No všetky sú s našimi dejinami silno prepojené a nebojíme sa ich nazvať našimi.

V knihe nájdete len ženy, ktorých príbeh je už uzavretý, to znamená, že naše hrdinky už nežijú alebo už nie sú vo svojej činnosti aktívne. Aj niektoré súčasníčky sú výnimočné, no ony svoj príbeh ešte len píšu.

A najdôležitejšie posolstvo superŽIEN pre súčasné dievčatá a ženy? Napriek všetkým poľánam, ktoré by nám život mohol prikotúľať pod nohy, nedajme sa prevalcovať a odvážne kráčajme ďalej svojou vlastnou cestou.

*Svätá
Elžbeta*

1207 – 1231
*patrónka charity
a ošetrovatelstva*

Princezná, ktorá pomáhala chudobným a chorým.

Viera v Boha sa u nej spájala s aktívnou pomocou blížnym.

Bola vyhlásená za svätú štyri roky po smrti.

Alžbeta bola dcérou uhorského kráľa Ondreja II. a jeho manželky Gertrúdy. Na svet prišla pravdepodobne na Bratislavskom hrade, no nie je to úplne isté. V rozprávaniach o jej živote sa do historických faktov miešajú prikrášené príbehy. Po smrti však bola vyhlásená za svätú, a k svätcom legendy patria.

Alžbetu ešte v kolíske zasnúbili s durínskym grófom Ľudovítom, ktorý bol od nej o sedem rokov starší. Keď mala štyri roky, poslali po ňu z Durínska sprievod. Mama jej nabalila bohaté veno – vzácne šperky, drahé šatstvo, luxusnú postelňu, bielizeň, dokonca zlatú vaničku na kúpanie. Pridala aj peniaze. Do Nemecka odchádzala malá snúbenica s desiatimi plnými vozmi. A mama prisľúbila, že neskôr ešte čosi pošle, no nestihla, o tri roky ju uhorskí veľmoži zavraždili.

Alžbeta teda pokračovala v detských hrách na hrade Wartburg, kde žila Ľudovítova rodina. Keď podrástla, vzali sa. Ako pätnásťročná porodila syna a neskôr dve dcéry. Po smrti otca prevzal vládu v krajine mladý Ľudovít.

Alžbeta bola odmalička hlboko veriaca. Jej oddanosť Bohu sa však nekončila pri modlitbe, prenášala ju do každodenného života. Pri tanci urobila len jedno kolo, ostatných sa „pre Ježiša Krista“ zriekla. Jedla iba spravodlivé pokrmy, teda také, ktoré nepochádzali z nespravodlivých daní a poplatkov. Vzдалa sa luxusu a žila veľmi skromne, nenosila korunu ani drahé róby. A čo bolo najdôležitejšie – starala sa o chudobných.

Biednym rozdávala pri bráne jedlo a almužny, chorých púšťala na hrad a vlastnoručne ich kúpala, a dokonca ukladala do manželskej postele. Manžel proti jej skutkom nenamietal, no jeho rodina áno. Báli

sa, že sa od chorých nakazia, a neboli nadšení ani z toho, že im rozdáva jedlo. Vždy sa však v správnej chvíli udial zázrak. Ako napríklad, keď ju karhali, že zase vynáša chudobným chlieb. Otvorila zásteru a tam... ruže.

Na úpätí hradu založila nemocnicu, kde osobne pomáhala. Keď bol manžel dlhšie mimo domova, naplno pracovala ako zdravotná sestra – chorých umývala, utierala im znečistené telá, a to dokonca vlastnou šatkou, čo nosila na hlave. Nebála sa ľudí s leprou, so svrabom ani zmrzačením, všetkých bez rozdielu ošetrovala s vlúdnyim úsmevom.

Keď mala Alžbeta dvadsať rokov, jej manžel Ľudovít cestou na križiacku výpravu podľahol moru. Alžbeta opustila hrad Wartburg, nie je jasné, či dobrovoľne, alebo ju poslala preč manželova rodina. Jej otec chcel, aby sa vrátila domov, na kráľovský dvor, no ona odmietla. Rozhodla sa žiť podľa vzoru Františka z Assisi v úplnej chudobe a pomáhať tým, ktorí to potrebujú.

Na znak chudoby sa zaodela do sivého odevu a svoje dedičstvo rozdala. Dala postaviť nemocnicu v Marburgu a pokračovala v ošetrovaní chorých a rozdávaní almužien. S láskou sa starala najmä o deti, hoci svoje tri vlastné opustila. Jej misia netrvala dlho, pretože ako 24-ročná ochorela a zomrela. Okrem ošúchaného plášťa, ktorý mala na sebe, všetko odkázala chudobným.

Pri jej hrobe sa začali diať zázraky. Mŕtvi oživali, chorí sa uzdravovali. Pápež nechal vypočuť 700 svedkov a preveriť 106 zázrakov. Potom Alžbetu vyhlásil za svätú.

Alžbeta – ktorú nazývajú Uhorská podľa miesta narodenia, aj Durínska, lebo bola krajinská grófka v Durínsku – priniesla úplne nový spôsob zasvätenia života Bohu. Netrávila život v modlitbách za múrmi kláštora, ale bola medzi ľuďmi a poskytovala pomoc biednym. Zmenila tiež nazeranie na chorých, ktorých sa dovtedy každý štítil, a ona, kráľovská dcéra, im zrazu utierala tvár vlastnou šatkou. Jej život sa stal vzorom pre mnohé humanitárne pracovníčky a pracovníkov.

Na Slovensku je Alžbete zasvätených vyše štyridsať kostolov a kaplniek od Bratislavy (kostoly, ktoré nazývame Modrý kostolík a alžbetinky) po Košice (Dóm sv. Alžbety). Na jej odkaz sa odvolávajú mnohé charitatívne organizácie a cirkevné spoločenstvá. Jej meno nesie napríklad vysoká škola či onkologický ústav.

Naša prvá evanjelická farárka

Bola vzorom nielen pre slovenské, ale aj inšpiráciou pre zahraničné teologičky v boji za to, aby aj ženy mohli byť farárkami.

Prvá slovenská farárka, ktorú uväznili za jej presvedčenie.

Celý život sa naplno venovala téme biblických a kresťanských žien, ako aj téme postavenia žien v cirkvi.

Darina bola neposedné, smelé dievča, ktorému sa v škole vynikajúco darilo. Nebola však najšťastnejšia, bojovala s predsudkami ľudí. Bola totiž nemanželská, o čom kedysi ľudia donekonečna klebetili a dávali to dieťaťu aj matke kruto pociťiť.

Obrovský zlom v Darininom živote nastal tesne pred maturitou. Zomrela jej milovaná krstná mama a zrútil sa jej celý svet. Útechu nachádzala vo viere v Boha. Odmalička bola vychovávaná v náboženskom duchu, keďže starý otec bol prísny evanjelický farár. Práve v tom čase čítala v novinách oznam, že teologická fakulta prijíma na štúdium aj dievčatá, a ona to považovala za znamenie.

Začala navštevovať seminár spolu s chlapcami. Rovno jej však poradili, aby študovala aj niečo iné, lebo s teologickým vzdelaním sa v živote len ťažko uplatní. S chlapcami sa rátalo ako s budúcimi farármi, no dievčatám ostávala len výučba náboženstva. Spolužiaci ju zase upodozrievali, že sa na školu „prišla vydať“. Nielenže musela bojovať s týmito nemilými názormi, ale život jej strpčovala aj taká drobnosť, že na fakulte nebol dámsky záchod. No Darina mala kopec odhodlania, nič ju neodradilo.

Keď Darina doštudovala, zamestnala sa ako redaktorka v nábožen-
skom vydavateľstve a na dievčenskom gymnáziu učila náboženstvo.
V tých časoch sa už v evanjelickej cirkvi začali ozývať hlasy, ktoré volali
po tom, aby sa aj ženy mohli stať farárkami. A ozývali sa čoraz hlasnej-
šie. Do tohto boja sa zapojila aj Darina, a úspešne – po šiestich rokoch
od skončenia školy ju vysvätili za duchovnú (časť chlapcov, ktorí práve
doštudovali, odmietla byť vysvätená za kňaza spolu so ženou, a tak
sa prvý raz v histórii museli konať dva obrady). Písal sa rok 1951. Bola
to naša prvá evanjelická farárka, a vlastne úplne prvá farárka, lebo iné
cirkvi u nás ženy v tejto úlohe neuznávajú.

Darine sa splnil sen. Túžila byť v cirkvi užitočná, no nečakali ju len
radostné chvíle. Žena za kazateľnicou ľudí pohoršovala – mužských
kolegov aj veriacich. Spočiatku napríklad nemohla sobášiť, veď čo ak
by sa manželstvo rozpadlo a vinu by pripisovali skutočnosti, že ich
oddávala žena. A niektorí ľudia radšej chodili do iného kostola ako
počúvať v kostole ženu. Darina však tvrdo pracovala, aby všetkým
dokázala, že tam patrí. A nielen ona, ale aj iné ženy. Jej heslom bolo:
„Všetko pre ženy.“

Medzičasom sa v krajine zmenil režim – k moci sa dostali komunisti,
a tí kresťanskú vieru potláčali, všakovako proti cirkvi bojovali. Jedného
rána vtrhli k Darine na faru policajti a zatkli ju. Vraj svojimi kázňami
škodila republike a kazila mládež. Ocitla sa vo väzení. Bolo to tam
veľmi tvrdé – nekonečné vypočúvania, ponižovanie, krutá zima, divoké
spoluväzenkyne... Pri živote ju držala len silná viera. „Keď sa Pán Boh
stará o vrabce na streche, postará sa aj o mňa,“ hovorila si a hrdinsky
znášala všetky útrapy.

Väzenie opúšťala po vyše roku ako smutná a zlomená žena, ktorá
akoby sa zabudla smiať. Svojský inteligentný humor však nestratila
nikdy. Vďaka nemu a silnej viere zdolávala všetky prekážky v živote.
Zápasila so zdravotnými aj finančnými, priam existenčnými problé-
mami a ďalších päť rokov nesmela vykonávať kňazskú činnosť. Potom
sa však k duchovnej službe vrátila a zotrvala v nej takmer tridsať
rokov. Vtedy sa už názory ľudí na ženu v kostole zmenili a pani
farárka bola u veriacich veľmi obľúbená. Na Slovensku medziča-
som vyrástli ďalšie generácie farárov a mnohé ju považujú za svoju
duchovnú matku.

*Helena
Bartošová*

1905 – 1981
spevákka

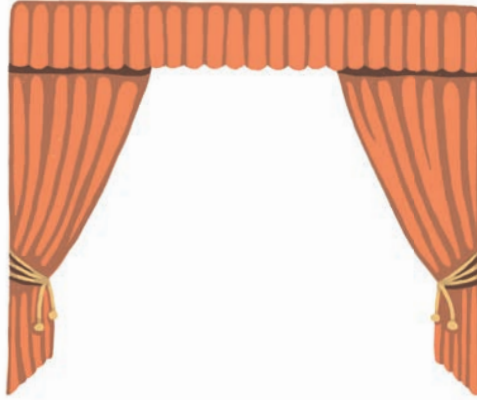
Naša prvá profesionálne školená operná spevákka

Do opery Slovenského národného divadla prišla ako 19-ročná
a ostala tam štyridsať rokov.

Naštudovala asi 145 postáv, účinkovala vo všetkých významných operách,
ktoré v tých časoch boli na Slovensku uvedené.

Helena sa narodila v Budapešti, jej mama bola Maďarka a otec pochádzal z Moravy. Po prvej svetovej vojne sa však Bartošovci s 15-ročnou Helenou usadili v Bratislave.

V novom bydlisku začala Helena navštevovať práve založenú Hudobnú školu, dnes ju nazývame konzervatórium. Najprv študovala klavírnú hru, no jej profesorka zistila, že má krásny hlas, a tak prešla na spev. Rodičia spočiatku neboli touto myšlienkou nadšení. „Nechceme mať z dcéry komediantku,“ zlostili sa, no napokon súhlasili. Študovala u Čecha Josefa Egema, ktorý vychoval celú prvú generáciu slovenských operných speváčok a spevákov.

Už v treťom ročníku štúdia sa Helenine výkony zapáčili riaditeľovi opery natoľko, že jej ponúkol angažmán. Jej profesor s tým súhlasil pod podmienkou, že ju v divadle nebudú preťažovať neúmerne náročnými úlohami a že bude môcť doštudovať.

V čase, keď prišla do Slovenského národného divadla (1924), táto inštitúcia sa ešte len formovala. Pri zrode slovenskej opery nám poskytli pomoc Česi, „požičali“ nám pedagógov, riaditeľa opery, spevákov aj operné predlohy. Česi už vtedy boli totiž oveľa ďalej – základný